

سندی درباره کاشی ایرانی

علی اکبر یزدانی

سفالگری از جمله باستانی‌ترین هنرهای بشری و در واقع سر منشأ هنر تولید کاشی و سرامیک است که نخستین آثار این هنر در ایران به حدود ۱۰۰۰۰ سال قبل از میلاد می‌رسد که به صورت گل نیخته بوده و آثار اولین کوره‌های پخت سفال به حدود ۶۰۰۰ سال قبل از میلاد بر می‌گردد.

ادامه پیشرفت در صنعت سفالگری منجر به تغییراتی در روش تولید شد که شامل تغییر کوره‌ها، اختراع چرخ کوزه‌گری و تغییراتی در کیفیت مواد سفالگری نظیر رنگ آمیزی و لعاب‌کاری بوده است. زمان آغاز لعاب‌کاری به حد ۵۰۰۰ سال پیش می‌رسد که امکان ضد آب کردن و همچنین نقاشی کردن و زیباسازی ظروف و سفال‌ها و تهیه کاشی را مقدور می‌کرد.

کاشی‌ها روش و دانش لعاب‌کاری را از بابل به نقاط دیگر ایران رواج دادند. بعد از اسلام با تشویق استفاده از ظروف سفالی و سرامیکی به جای ظروف فلزی طلا و نقره صنعت سفالگری رشد تازه‌ای یافت و از صنعت سفال‌سازی و کاشی‌سازی برای تزئین محراب، مسجد، ضد آب کردن دیوار حمام‌ها، ایجاد حوض و آب‌نما و انتقال ظروف و لوازم و کوزه‌ها و نیز شیب‌بندی بام‌ها استفاده شد.

اشکال اولیه کاشی‌های سرامیکی مربوط به دوران قبل از تاریخ است؛ وقتی که استفاده از رُس به عنوان یکی از مصالح ساختمانی در چندین تمدن اولیه توسعه یافت. کاشی‌های مدرن اولیه به طور زمخت شکل داده می‌شدند و استقامت کاشی‌های امروزی را نداشتند. مصالح کاشی‌ها از کف رودخانه‌ها استخراج و در آفتاب خشک می‌شدند. کاشی‌های اولیه خام بودند ولی حتی در ۶۰۰۰ سال قبل، مردم با استفاده از رنگ زدن و کنده‌کاری ظریف روی کاشی‌ها از آن‌ها برای تزئین استفاده می‌کردند. صنعت سرامیک در واقع محدود به ساخت ظروف و وسایل و قطعات سفالی ساده گذشته نیست و کاربردی شگرف در همه ابعاد

تمدن و تکنولوژی نوی بشر امروز دارد. روش ساخت و تهیه وسایل سرامیکی تقریباً یکی است که بسته به کاربرد، تفاوت‌هایی جزئی در روش تولید دارد. مقاله زیر درباره معرفی اسنادیست مبنی بر اقدامات صدرالعلمای نطنزی در خصوص دائر نمودن صنعت کاشی‌پزی و ظروف در ایران که این اسناد متعلق به دوره چهارم مجلس شورای ملی می‌باشد.

[نشان تاج و شیر و خورشید]

مجلس شورای ملی، به تاریخ ۱۰ جوزا ۱۳۱۰، نمره ثبت ۷۴۴۵ عنوان کاغذ: وزارت جلیله مالیه صدرالعلمای نطنزی شرحی راجع به اقدامات خود در دائر نمودن صنعت کاشی‌پزی و ظروف اظهار داشته و ضمناً از مطالبه مالیاتی که جدیداً به مشارالیه تحمیل شده شکایت نموده است. سواد مشروحه واصله لفاً ارسال می‌شود تا مراتب عرض حال را رسیدگی در حدود عدالت قراری در آسودگی و رفع شکایت عارض داده از نتیجه مجلس شورای ملی را به استحضار نماینده فرمائید.

۲۴ اسد ۱۳۰۱

از نتیجه اقدام سؤال شود

عبدالکریم اصفهانی

مقام منبع مجلس دارالشورای کبری شیدالله ارکانه

نمره ۶۹۶

عرایض

۱۳۰۱/۲/۱۷

البته ذات عالی مسبوق است که دول همسایه سال‌هاست سعی را در نفوذ صنایع خود نموده به مرور ایام صنایع ایران از میان رفت این بنده چون عشق مفرطی به ترقی مملکت خود دارم همه اوقات اهالی را وادار به کسب و حرفه می‌نمودم از آن جمله صنعت کاشی‌پزی است که در ایران معمول و فعلاً از میان رفته و چیزهائی که از لوازم این صنعت است از قبیل سلیکات، کوارس، کائولن آرژوها در نطنز موجود ظروفی که در دو بیست سال قبل ساخته‌اند قابل تمجید است لذا حقیر اشخاصی را که از این علم اطلاع داشته تشویق نموده، به علاوه بعضی کیفیت شیمی صنعتی را از خارج وارد و آنچه را که متعلق به چینی‌سازی است از فایریک‌های فرانسه و [-] همه را دادم ترجمه برای این شغل نمودند و به تدریج ظرف‌های خوب هم ساخته می‌شد نهایت برای بعضی چیزها مثل ظروف فرنگستان تکمیل نشد و قوه وارد کردن آن اسباب هم نیست و فعلاً پنج کوره ظرف‌سازی در نطنز معمول و چنانچه از نواقص کارهای آن‌ها را مساعدت فرمایند که فراهم شود ممکن رفع احتیاج داخلی از اوانی خارج شود چنانچه طالب باشند عرضه می‌دارم حالیه چند روز است کوزه آن‌ها تعطیل و حال اینکه روزی مبلغی باید اجرت عمه و شاگرد بدهند چندان چنانچه خودشان معروض در شدائد رئیس مالیات غیر مستقیم نطنز با آن‌ها سخت گرفته که ده دفعه که پخته می‌شود قیمت

یک کوره آن را باید به اسم مالیات به او بدهند و حال اینکه این یک کوره سی تومان مخارج وارد از قبیل اجرت سنگ کاسه آورده و سنگ سائیده با نهایت فقر باید متحمل شوند کاشی پزی غیر از کوزه پزی است که خاک بیابان را بدون مخارج پخته به فروش رسانند پس از دادن پول آن رنگ‌ها از قبیل اکسید دوکیور، اکسید دوکبالت، هیزم نقاش و غیره آن وقت دو تومان فایده آن کوره است در این صورت این کسب صرفه ندارد استدعا آنکه عریضه حضرات را ملاحظه فرموده اگر بناست به آن‌ها مالیاتی تحمیل شود نوعی باشد که از عهده برآیند و چنانچه از این مالیات جدید معاف باشند که خود را بتوانند اداره کنند موجب تشویق آن‌هاست امید است که جواب مساعدی مرحمت شود امر کم‌العالی مطاع اقل دعاگویان صدرالعلماء

از نطنز

[نشان تاج و شیر و خورشید]

مجلس شورای ملی، بتاريخ ۲۵ میزان ۱۳۰۱، نمره ثبت ۱۳۳۴۳

عنوان کاغذ: آقای صدرالعلمای نطنزی

شرح شکایت‌آمیز شما در موضوع مطالبه مالیاتی که به صنف کاشی‌پزی ظروف بدل چینی تحمیل شده واصل گردید. از وزارت مالیه به اداره مالیه محل قدغن شد عجاله مطالبه مالیات مزبور را موقوف داشته تا پس از تکمیل اطلاع از وضعیت آن قراری که مقتضی است داده موجبات آسایش شما را فراهم سازند.

عریض ۱۳۰۱/۷/۲۱

[نشان تاج و شیر و خورشید]

وزارت مالیه، به تاریخ ۱۸ میزان ایت ثیل ۱۳۰۱، نمره ۲۲۷۰۸، اداره مالیات مستقیم

نمره ۶۹۶

۱۳۰۱/۷/۲۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

ریاست محترم مجلس شورای ملی شیدالله ارکانه

پس از وصول مرقومه نمره (۷۴۴۵) راجع به شکایت بدل چینی‌سازهای نطنز بابت مالیاتی که از آن‌ها مطالبه شده است از اداره مالیات غیر مستقیم تحقیقاتی به عمل آمد و در نتیجه به مأمور کاشان دستور داده شد عجاله مالیاتی از آن‌ها مطالبه نکرده راپورتی از سابقه امر و وضعیت صنف مزبور بدهند تا کاملاً در آن وقت شده و قرار قاطع داده شود.

وزارت مالیه

به عارضین ابلاغ نمایند ۲۲ میزان ۱۳۰۱

یعقوب الموسوی

مقام منیع مجلس دارالشورای کبری شیدالله ارکانه

عرایض ۱۳۰۱/۲/۲۷

به خوبی مستحضرید که در قدیم صنعت کاشی‌سازی در ایران یکی از صنایع ممتاز در تمام دنیا بوده که ظروف کاشی قدیم حالیه جزء زینت اطاق‌های دول متماربه می‌باشد و این صنعت به اسم کاشی است ولی در خود کاشان اجزاء این ظروف نبوده لکن در نظر لوازم آن فراهم و استادان و کارخانه آن‌ها در نظر بوده است و به واسطه جنگ و غلبه افغانه در حدود اصفهان اهالی نطنز نیز جلاء وطن نموده به تدریج این صنعت از میان رفت و چنانچه پدران و اسلاف جانثاران هم که از این علم با بهره بودند برای خریداری ظروف خارجه چون دیدند این ظروف صرفه ندارد دست از کار کشیده تا کار کارخانه‌ها خراب و اسباب رنگ‌های آن از میان رفت این اوقات که مملکت قانونی شده و چینی‌های خارجه کم شد فدویان به خیال اینکه صنعت را احیاء و احتیاج اهالی را از ظروف خارجه کم کنیم لذا چیزی است باز شروع به امتحان و ظروف‌سازی کرده‌ایم و تا کنون مبالغی خسارت برده تا اینکه حالیه پنج دکان کاشی‌سازی دائر نموده اگر چه ظرف‌های ما به پایه ظروف چینی نمی‌رسد ولی هر وقت آقای صدرالعلماء ما را تشویق می‌نمود که سعی کنید امتحان نمائید شاید بهتر شود من برای شما امتیاز می‌گیرم از دولت آنچه را ندارید دولت برای شما فراهم می‌کند به شما کمک خواهد نمود به این امید مشغول امتحان هستیم و چندی قبل یک صد مجموعه از آن را به طهران ارسال و یک مجموعه آن را به وزارت معارف فرستادیم و تا کنون مبالغی ضرر برده مقروض شده‌ایم حالیه نوعی شده که یک کوره ظرف سی تومان مخارج می‌کنیم پس از پختن و [-] سی و دو تومان به فروش می‌رسد با این دو تومان به فروش می‌رسد با این دو تومان دخل با یک سرمایه سیصد تومان به زحمت روزی شب می‌کنیم و مترصد هستیم نواقص این صنعت را دولت تکمیل کند ولی چه فایده حالیه رئیس تجدیدنظر به ما سخت گرفته می‌گوید حکم داریم که هر ده کوره که پخته می‌شود یک کوره آن را برداریم یعنی ده یک قیمت این ظرف بگیریم و این مطلب موجب یأس شدید شده و زحمات این مدت از میان رفت زیرا که ده کوره سیصد تومان مخارج دارد و بیست تومان دخل تمام یک کوره آن را به اسم مالیات است و سی و دو تومان است به اسم مالیات بردند دوازده تومان از اصل مایه کسر داریم بدین سبب لازم شد شرح حال خود را عرضه داریم اولاً اگر ممکن است حکم شود که معترض ما نشوید و نواقص کار ما را دولت تکمیل کند شاید این صنعت تکمیل شود و چنانچه دولت هنوز صلاح نمی‌داند مقرر شود مالیات از دخل و عایدی گرفته شود نه از سرمایه جانثاران در آن صورت اگر صرفه و به کار مشغول هستیم والا کسب دیگر خواهیم کرد ما که از سنگ کوره‌ها نان پیدا کنیم همه قسم کسب سهل است فعلاً دست از کار کشیده منتظر جواب مساعدی می‌باشیم امر کم‌العالی مطاع (استاد غلام‌رضا) (استاد مهدی) (استاد ماشاءالله) (استاد اسماعیل) (استاد محمد کاشی‌ساز) توضیح عریضه می‌داریم یک مالیاتی هم دادیم و فعلاً می‌دهیم این مالیات جدید است می‌خواهند بگیرند.

به ضمیمه پنج نمونه امضاء از محمد اسماعیل، ماشاءالله، مهدی بن احمد، علما و محمدرضا [نطنز]

اسم نویسنده و تاریخ	نمبر کتاب ثبت
اسم پاك نویسنده و تاریخ	کارتن
تاریخ امضای پاك نویسنده	لحیره های قبل

تاریخ ارسال: ۱۳۰۱ برج محرم

قیود مهمه: لف چه مرادیه توسط که

عنوان کاغذ: وزارت علوم

مقصود عنوان پاك:

مجلس شورای ملی
اداره دائره

صدیق نظر رسمی راجع به تمایز خود در دانش و صنعت با سایر بزرگان و طرف انظار در
 (۱) دهن از طریق لایحه جدیدی که در مجلس شورای ملی تصویب شده و در صورتیکه
 مهلت مقرر در این لایحه در دستورات قلمرو در امور که در این لایحه
 از جمله سایر موارد در این لایحه

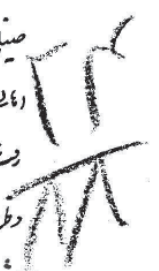
۲۳
 روز پنجم آذرماه ۱۳۰۱
 تهران

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

پیام بهارستان / د ۴، ش ۱۳ / پاییز ۱۳۹۰

مقام مینسج مجلس دوله لودیه کاشی
 عرفت
 ۱۷۰۲/۱۷۰۹
 ایته حرات کا مینسج است که در کاشی ساها است من راد در نود صنیاع خود نموده میروایم
 صنیاع ایران از سنان رفت این بنده چون کاشی منوی بترتج صنیاع مملکت خود دارم ترا دقا
 ایا که راد ادا بکب و عرض نمودم از آنکس صنعت کاشی ترا است که در ایران ممول و فعلاً از زبان
 رفته چیز نایکه از نوایم این صنعت است از قیاس سلکات کوازیس کاشی از رتیلها در شط موجود
 در طوفیکه در حلیت ای قیاس ساخته اند قیاس محبت است لکن غیر مستحکم را که از این علم اطلاع داشته
 نبوتی نموده بعد از آنکه فیض کتب شمس نور را از خارج دارد دیگر را که متعلق بر چیز سازیت از قیاس کاشی
 فرزند و مرد بهر راد ادا ترجمه بر این مثل نموده و بدین طرح فرزند خود بسیم ساخته مرث نهایت بر این
 چیز با منتر کاشی که در کاشی مکتب رفته و خود و لاده کردن آن اسباب هم نیست چنانچه کاشی کاشی
 ساز در شط ممول و چنانچه فیض از نود قیاس کاشی را از آنها را ساخته فریبسته که فرام می شود یعنی رفی
 اخیسلاح داخلی از اوانه خارج بود چنانچه خطاب باشد عنده سیلام حایله چند دونه است کوره
 از آنها فیصلی و حالیکه در کاشی مینسج باید اربت عدد رت کاشی بدین چنانچه از چنانچه خودشان مینسج در
 رتیل با این غیر مستقیم نظر با آنها سخت کرد که هر کلمه ده دفعه کوره که چنانچه می شود قیمت یک کوره آنرا به
 باسم با این با بدینند و حالیکه این یک کوره بر لوانه جامع دلاد و قیاس اربت سنگ کار اوده و کاشی
 سابقه با آنهاست خود باید چنانچه شوند کاشی بر غیر از کوره چنانچه است که خاک مایه را اودن جامع چنانچه
 بعضی رسا شده و پول آن رنگها از قیاس کاشی که کوره کاشی و کاشی است اینهم شفاش و غیره از
 کوره فایده آن کوره است در این صورت این کب حرفه دراز است عا که حرفه حضرت را
 ملاحظه فرموده اگر بناست با آنها مایه تخمیر شود و هر کاشی که از عمده بر آید و چنانچه از این
 مایهات جدید مایه باشند که حذر را بنورند اداره کنند موجب نوبت آنهاست اسید است
 که خوب مشاهده رحمت بود اگر کم اطلاع هم در کاشی این جمله است
 که نظر

دولت کاشی
علی اکبر یزدانی

پیام بهارستان / ۲۰، س ۴، ش ۱۳ / پاییز ۱۳۹۰

اسم نویسنده و تاریخ میلادی ۱۳۴۴	نمبره کتاب ثبت ۱۳۴۴
اسم پاك نویس کننده و تاریخ میلادی ۱۳۴۴	کارتن دوسیه ۱۳۴۴
تاریخ امضای پاك نویس	نمبره های پابل عدده ضامه ۱۳۴۴

اداره: _____
دائره: _____
مجلس شورای ملی

تاریخ ارسال: ۲۵ برج ۱۳۴۴

قیود مهمه: _____
عنوان کاغذ: _____

لف چه مرسله: _____
مقصد و عنوان پاك: _____

شرح مختصرت: این تاریخچه مختصراً در مورد تاریخچه کاشی ایرانی در وزارت معادن و فلزات (۱۳۴۴) است. این تاریخچه در سال ۱۳۴۴ در وزارت معادن و فلزات تهیه شده است. این تاریخچه در وزارت معادن و فلزات تهیه شده است.

آراء و نظرات: _____

مشتق از: _____

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

وزارت مالیه

اداره ثبت

دایره

عین

بتاریخ ۱۸ برج میزان سنه ۱۳۰۱

۲۱/۷/۳۰۱

نمبره (۷۰۸)

ضمیمه

۹۶۶
۲۲/۷/۳۰

بیت مکرّم مجلس معشّی نروری تاسیسه کرم

سپس در وصول مرقومه نمبره (۷۰۸) در تاریخ ۱۸ برج میزان سنه ۱۳۰۱
نظر به آنکه در کتب مطابقه سنه ۱۳۰۱ و زودوره ۱۳۰۲
غیر مستقیم صحیفه ثبت نموده و در نتیجه با در کاشی و کتور داده شده
باید در زودوره مطابقه معشّی را بر آن زن بقعه امر و وصی صرف فرورد
به اینه تا کاملاً در آن وقت نه و در واقع و زودوره شود و

شورای عالی معشّی و مطالعات فریبگی

۸۸۴۴

عبارت معشّی الملاح تا سنه ۱۳۰۲
از سنه
معشّی الملاح

پیام بهارستان / ۲۰، ۴، ش، ۱۳ / پاییز ۱۳۹۰